

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَحْمَدُ لِلَّهِ الَّذِي حَقَّقَ الْحَقَّ بِالْحَقِّ وَأَذْهَبَ الْبَاطِلَ بِالْحَقِّ وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَى رَسُولِهِ مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ، أَمَّا بَعْدُ

ТЎҚИМА ҲАДИС ВА АСОССИЗ РИВОЯТЛАР КЕЛТИРИШНИНГ ХАТАРИ

Мухтарам жамоат! Динимиздаги ҳар бир ҳукм ва ҳар бир сўзнинг суянадиган асоси бор. Бу асос – Қуръони карим, саҳиҳ ҳадислар ва шу иккисидан пайдо бўлган далиллардир. Шу сабабли минг йиллардан бери шариатимиз ўзининг таъсирчанлиги, яшовчанлигини йўқотмай келмоқда ва динимизга ўнглаб бўлмайдиган даражада хурофотлар аралашиб кетишидан сақланмоқда. Мабодо, динимизга инсонлар томонидан баъзи бир асоссиз маълумотлар киритилса ҳам, юқоридаги ишончли манбалар ёрдамида тўқилган гап-сўзлар тезда фош бўлади. Аллоҳ таоло Қуръони каримда асоссиз маълумотларга таяниш номаъқуллиги ҳақида шундай дейди:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ

яъни: “Уларга (мушрикларга): «Аллоҳ нозил этган нарсага (оятларга) эргашингиз!» – дейилса, улар: «Йўқ, биз ота-боболаримизни не узра топган бўлсак, ўшанга эргашамиз», – дейдилар. Ота-боболари борди-ю, ҳеч нарсага ақллари етмайдиган ва тўғри йўлдан юрмайдиган бўлган эсалар-чи?!” (Бақара сураси 170-оят).

Ҳадиси шарифда эса киши эшитган ҳар бир гапини гапиравериши гуноҳкор бўлишига етарли экани айtilган. Айниқса, айтилаётган гап динга алоқадор бўлса, масъулияти янада ошади. Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам шундай дейдилар:

كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ (رَوَاهُ الْإِمَامُ مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)

яъни: “*Кишига гуноҳ бўлиши учун эшитган нарсасини гапиришининг ўзи кифоядир*”, – дедилар” (Имом Муслим ривоятлари).

Дин мавзусида бирор гапни айтиш Аллоҳ ва Расули тарафидан гапириш ҳисобланади. Бу ишда ўта эҳтиёткор бўлиш керак.

Пайғамбаримиз алайҳиссаломдан кейин бу борада саҳобалар ажойиб ўрнаклар кўрсатишди. Хусусан, Қуръони каримни китоб ҳолига келтиришда, ҳазрати Умар ва Зайд ибн Собит разияллоҳу анҳумо масжид эшигида туришди, Қуръон оятларини бирор нарсага ёзиб қўйган киши ўзи билан яна бир гувоҳни олиб келар, тўртовлари ҳа, бу Қуръондан, деб иттифоқ қилмагунларича у оят Қуръонга ёзилмас эди.

Ҳадиси шарифларни ривоят қилишда ҳам саҳобалар ниҳоятда эҳтиёткор эдилар. Бирорта ортиқча сўз қўшилишидан ҳам улар хавотир олишарди. Ҳадис айтишнинг масъулиятини кўрсатиш учун бир икки марта ҳазрати Умар ҳадис айтган саҳобалардан гувоҳ талаб қилдилар.

Ҳадис айтишдаги омонатдорлик кейинги даврларда ҳам давом этди. Имом Бухорий, Имом Муслим, Имом Абу Довуд, Имом Термизий раҳматуллоҳи алайҳим ва бошқа муҳаддислар саҳиҳ ҳадис китобларига ўзларига етиб келган ҳадисларни текшириб, Пайғамбаримизгача ишончли ровийлар занжири етиб борган бўлса, уни ёзиб қўйганлар. Ишончсиз, тўқима ҳадисларни қабул қилмаганлар, китобларига киритмаганлар.

Асоссиз диний маълумотларни тўқиб ёки аслини суриштирмай гапириш Аллоҳ ва Унинг Расулига ёлғон тўқиш бўлади. Бу ҳақида эса Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай деган:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ

яъни: “Аллоҳга нисбатан ёлғон тўқиган кимсадан кўра золимроқ ким бор? Ана ўшалар Роббларига рўбарў қилинурлар ва гувоҳлар айтурлар: «Манавилар Роббларига нисбатан ёлғон гапирганлардир. Огоҳ бўлингким, Аллоҳнинг лаънати золимларгадир” (Худ сураси 18-оят).

Аслини олганда, ёлғон катта гуноҳ. Энди ўша ёлғон улуғ Зотнинг – Аллоҳ таолонинг шаънига айтилса, яна ҳам катта гуноҳ бўлади.

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан ёлғон тўқиш, у киши айтмаган гапни айтди, қилмаган ишни қилди, дейиш ҳам улкан гуноҳ. Бу ҳақида У Зот алайҳиссалом шундай деганлар:

إِنْ كَذَبَا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبِ عَلَى أَحَدٍ مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ
(رَوَاهُ الْإِمَامُ الْبُخَارِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)

яъни: “Менинг номимдан айтилган ёлғон бошқа бир киши номидан уйдирилган ёлғон каби эмасдир. Кимки менинг номимдан қасддан ёлғон тўқиса, жаҳаннамдаги жойини тайёрлайверсин!” (Имом Бухорий ривоятлари).

Уламолар ёлғон ҳадислар тўқилишига: исломга зарар етказиш, ўз мазҳабига ён босиш, ҳокимларга тилёғламалик қилиш, мол-дунёга эришиш, шуҳрат қозониш ва ҳоказо бир қанча омиллар сабаб бўлганини айтишган. Ҳозиргача бир қанча олимлар тўқима ҳадисларни фош қиладиган китоблар ёздилар ва мусулмонларни бундай фитналардан огоҳ этдилар.

Кейинги пайтларда оммалашган нотўғри ҳаракатлардан бири динга даъват қилиш, одамларни савобли амалларга қизиқтириш ва охиратдан қўрқитиш маъносида турли тўқима ҳадис, ёлғон хабар, расм, аудио ва видеохабарлар тарқатишдир. Бу нарса, айниқса, чек-чегараси бўлмаган ижтимоий тармоқларда кўпроқ кузатилади. Масалан, кейинги йилларда жуда кенг тарқалган ёлғон хабарларга: Маккалик Шайх Аҳмаднинг мусулмонларни дўзахга кираётганини туш кўриши; Рамазоннинг қачон бошланишини биринчи хабар берган кишининг жаннатга кириши; Рамазоннинг охирги жумасида жума ва аср намозлари ўртасида 4 ракат намоз ўқилса, 400 йиллик қазо намози ўрнига ўтиши; Рамазон ойи жума куни бошланса, 15-кунида даҳшатли кичкирик келиши; Қуёшдан “эртага жавоб берасизлар”, деган овоз келиши; сахрода Пайғамбар гули 400 йилда бир гуллаши ва у вақтда салавот айтиш кераклиги ва ҳоказо ёлғон-тўқима хабарларни мисол келтириш мумкин. Янаям хатарли жойи бу ёлғон хабарларнинг охирида хатни 10-20 кишига тарқатиш шартлиги, ким тарқатса, иши юришиб кетиши, ким тарқатмаса, фалокатга учраши билан таҳдид қилинган, одамларнинг эътиқодига нотўғри тушунчалар киритишга ҳаракат қилинган. Ваҳоланки, бизга етадиган яхшилик ва ёмонлик, фойда ва зарар Аллоҳ таолонинг хоҳиш иродаси билан бўлади, У Зот хоҳламаса, бандага қилчалик зарар етмайди!

Ҳурматли жамоат! Мавжуд уйдирма ҳадисларга назар ташласак, уларнинг бир қисми Исломи динига зид, мантиқсиз, кулгили ифодалар, бир қисми эса, исломий тамойилларга мос, фойдали сўзлар эканига гувоҳ бўламиз. Лекин маъноси қандай бўлишидан қатъи назар, бундай уйдирма сўзларга ҳадис дея амал қилиш, Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи ва салламга боғлаш жоиз эмас, гуноҳ ишдир. Уйдирма ҳадисларга мисоллар: “Шубҳасиз, гул пайғамбарнинг теридан яратилган” (Саховий, 159). “Тўзал юзга боқиш ибодатдир” (Али ал-Қорий, “Асрорул-марфуа” китоби, 355).

Диний мазмунга эга бўлган маълумотларни нашр этиш ва тарқатишда, албатта, мутахассис мусулмон уламоларининг хулосасини олиш жуда ҳам зарур. Чунки ҳозирги кунда интернетда сон-саноксиз сайт ва телеграм каналлар фаолият кўрсатади, номига қаралса, диний мазмунда, жарангдор. Лекин ичидаги маълумотларга қаралса, рости ёлғон, ишончлиқ ишончсиз гаплар аралашиб кетган. Уни билимдон мутахассисдан бошқалар ажратиб олиши жуда қийин. Бу каналларнинг фойдасидан зарари кўпроқ. Чунки бир челақ сувни бир томчи нажосат нопок қилади. Ижтимоий тармоқларда Ўзбекистон мусулмонлари идорасига қарашли Муслим.уз ва 50 дан ортиқ ҳамкор сайтлар, фейсбук, телеграм, ютуб каналлари фаолият кўрсатмоқда. Ватандошларимиз ижтимоий тармоқларда мана шулардан бемалол фойдаланишлари мумкин. Бундай қилишлари динларини саломат сақлаш учун зарур чорадир.

Мухтарам жамоат! Суҳбатимиз давомида сўнги пайтларда кўп такрорланиб қолган ақидага оид бир нозик масала борасида давом эттирамиз. У ҳам бўлса, ҳозирги баъзи тоифалар томонидан тез-тез қўзғалётган **“Аллоҳ таоло осмонда дейиш, яъни Уни бирор маконда жойлашган деб эътиқод қилиш”**, ҳақида. Аслида, ушбу масала бир неча ўн йиллардан бери қўзғатилмас, омма халқ орасида тарқатилмас эди. Лекин, минг афсуслар бўлсинки, айрим тоифалар тарафидан, мўмин-мусулмонларнинг ўртасига низо, хусумат келтириб чиқариш учун турли нотўғри маълумотлар тарқатилмоқда. Ҳар биримиз бу каби хассос ва нозик эътиқодий масалаларни аввалги уламоларимизнинг илмий манҳажини асосида пухта тушуниб олсак, мақсадга мувофиқ бўлади.

Аллоҳ таоло осмонда дейиш ёки бирор жойда ўрнашган деб эътиқод қилиш мутлақо жоиз эмас. Чунки осмонни ҳам, маконни ҳам У зотнинг Ўзи яратган. Пайғамбаримиз алайҳиссалом ўзларининг ҳадисларидан бирида шундай деганлар:

كَانَ اللَّهُ، وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ قَبْلَهُ

яъни: **“Аллоҳ таоло бор эди, ундан бошқа ҳеч нарса бўлмаганди”** (Имом Бухорий ривояти).

Маконга жойлашиш яратилган нарсаларнинг сифати ҳисобланади. Яъни, ҳар бир яралмиш борки, катта ёки кичик ўрин эгаллайди. Аллоҳ таоло эса бундан пок ва олийдир.

Ушбу тоифалар томонидан ўз даъволарига келтирадиган энг асосий далиллардан бири “Жория ҳадиси” номи билан машҳур бўлган ҳадиси шариф бўлиб, ушбу ҳадиси шарифни илмий омонатдорлик ила ўрганиб чиқсак, уларнинг даъволари пуч экани маълум бўлади.

Муовия ибн ал-Ҳакам ас-Суламий разияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “У Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламдан ўз жорияси (чўриси) ҳақида сўраб: Эй Аллоҳнинг Расули уни озод қилайми?, деди. Расулуллоҳ алайҳиссалом: “Уни (ҳузуримга) олиб кел”, дедилар. Жория олиб келинди. У зот унга қарата: **“Аллоҳ қаерда?”** дедилар. У: Осмонда деди. У зот: **“Мен кимман?”** дедилар. У: “Сиз Аллоҳнинг расулисиз”, деди. У зот: **“Уни озод қил, у мўминадир”**, дедилар”.

Биринчидан: Ушбу ҳадис матни ровийлар томонидан турли фарқлар билан ривоят қилинган. Буни биринчилардан бўлиб, Имом Баззор ва Имом Байҳақий каби буюк муҳаддислар айтиб, ундан огоҳлантирганлар. Чунки матнида турли ўзгаришлар билан ривоят қилинган бундай ҳадисни “музтариб” ҳадис дейилиб, уни бирор масалада ҳужжат қилиб келтириб бўлмайди. Чунки бошқа ривоятлар ўша чўрининг кимлиги, ҳожасининг исми ва бошқа жиҳатларида катта фарқлар билан нақл қилинган.

Иккинчидан: Айнан салафийлар далил қиладиган лафз ҳам тўртта саҳиҳ манбада тўрт хил зикр қилинган. Имом Аҳмаднинг ривоятида юқоридаги Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг *“Аллоҳ қаерда?”*, деган саволлари ўрнида ўша чўрига қарата:

«أَتَشْهَدِينَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؟»

яъни: *“Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ эканига гувоҳлик берасанми?”*, деганлари зикр қилинган (Аллома Нуруддин ал-Ҳайсамий “Мажмауз завоид”да саҳиҳ эканини таъкидлаган).

Имом Насойининг ривоятида эса, Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«مَنْ رَبُّكَ؟» قَالَتْ: اللَّهُ. قَالَ: «مَنْ أَنَا؟» قَالَتْ: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ

яъни: *“Роббинг ким?”*, деганлари, у: “Аллоҳ” деб жавоб бергани, ривоят қилинган.

Имом Молик Муваттада Убайдуллоҳ ибн Абдуллоҳ р.а.дан саҳиҳ санад билан келтирилган бошқа ривоятда ҳам: Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам у чўрига:

«أَتَشْهَدِينَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؟»

яъни: *“Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ эканига гувоҳлик берасанми?”*, деганлар.

Аҳли сунна уламолари ушбу ривоятлардан энг мўътабари *“Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ эканига гувоҳлик берасанми?”*, деган ривоятдир. Чунки кишининг мўмин эканини аниқлаш Аллоҳнинг қаердалигини сўраш билан эмас, балки У Зотнинг яккаю ягоналигига имон келтирганини сўраш билан аниқланиши маълум ва машҳур. Агар “Аллоҳ осмонда” деган сўз имонга далил бўлса, бугунги кунда Худо осмонда деб эътиқод қиладиган ғайридинларни ҳам мусулмонлар дейилиши лозим бўлиб қолади.

Учинчидан: “Аллоҳ қаерда?” деган саволнинг маъноси, Аллоҳ таолонинг улуғворлиги, олийлиги ва қадрининг буюклиги тўғрисида эътиқоднинг қандай?, деб тушуниш ҳам мумкин. Чунки араб тилида (ҳатто ўзимизнинг она тилимизда ҳам) баъзан “қаерда?” деган савол “мавқе, мартаба, кадр-қиммат” тўғрисидаги савол учун ҳам ишлатилади. Масалан: “Тупроқ қайдаю, юлдуз қайда?!” дейилади. Яъни, бу билан юлдузнинг мавқеъи туброқдан анча баланд экани назарда тутилади. Икки шахс ўртасидаги фарқга “Иккисини ўртасида ер билан осмончалик фарқ бор”, дейилади. Бу билан мавқеъ, кадр қиммат назарда тутилади. Ҳаргиз бунда макон, жойлашилган ўрин назарда тутилмайди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, биз – Аҳли сунна вал-жамоа Аллоҳ таоло ҳақида шундай эътиқод қиламиз: Аллоҳ таоло бирор тарафда ҳам, бирор маконда ҳам эмас. Агар кўнглимизга “Аллоҳ қаерда” деган савол келадиган бўлса, имон ва ихлос билан: “Бирор макон бўлмаган пайтда ҳам У зот бўлган. Кейин маконларни пайдо қилган, замонларни жорий қилган. У зот замонлару маконлар йўқ пайтда қандай бўлса, ҳозир ҳам ўшандайдир”,- деймиз.

Аллоҳ таоло барчамизни Аҳли сунна вал жамоа йўлида собит қадам бўлишимизни насиб этиб, турли фирқа ва қарашлардан паноҳида сақласин!

Ҳурматли имом-домла! Келаси жума маърузаси “Исломда диний бағрикенглик ва ҳамжиҳатлик масаласи” ҳақида бўлади, иншааллоҳ.